

ชุดโครงการที่ 5

ภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลไทย

Image of Thai Nursing Profession

ปัญหาและความสำคัญของการวิจัย

จากการวิเคราะห์ปัญหาการขาดแคลนพยาบาลและการไม่คงอยู่ในวิชาชีพของพยาบาลพบว่า มีปัจจัยต่างๆ มากมาย โดยที่ภาพลักษณ์ของพยาบาลวิชาชีพเป็นส่วนสำคัญที่มีผลต่อการเลือกเข้าศึกษาในวิชาชีพพยาบาลของเยาวชน และการที่ผู้บริหารไม่สามารถรักษาให้พยาบาลคงอยู่ในงานพยาบาลในระบบสุขภาพ ดังนั้นการแก้ไข ปัญหาเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลนั้นจำเป็นต้องมีความเข้าใจ และมีข้อมูลที่เที่ยงตรงและอย่างเพียงพอ เกี่ยวกับภาพลักษณ์ของพยาบาลตามการรับรู้ของภาคประชาสังคม สื่อมวลชน ผู้ใช้บริการ นักเรียนมัธยมปลาย ผู้ร่วมวิชาชีพ และสหวิชาชีพด้านสุขภาพที่เป็นผู้ร่วมงานตลอดจนผู้บริหารระดับนโยบายที่มีผลต่อการพัฒนา ความก้าวหน้าต่อวิชาชีพพยาบาล¹⁻⁴

ความหมายของภาพลักษณ์คือ "ภาพที่เกิดขึ้นจากความนึกคิดหรือคิดว่าควรจะเป็นเช่นนั้น"⁵ การปฏิบัติของ พยาบาลวิชาชีพรวมทั้งรูปลักษณ์ภายนอกเป็นสิ่งสะท้อนภาพลักษณ์ของพยาบาลวิชาชีพ มีผลต่อการรับรู้ของผู้ ดำรงวิชาชีพเองและผู้อื่นที่ได้รับการดูแลหรือได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพยาบาล การศึกษาของ Rezaei-Adaryani และคณะ⁶ ที่ทำการศึกษาและวิเคราะห์ห้วงโนมติกของภาพลักษณ์พยาบาลโดยการทบทวนวรรณกรรมจากฐานข้อมูล อินเทอร์เน็ต ระหว่างปี ค.ศ. 1980-2011 สรุปได้ว่าภาพลักษณ์ของพยาบาลประกอบด้วย 4 มิติหลักคือ 1) ภาพลักษณ์ ตามการรับรู้ของสังคม 2) ภาพลักษณ์ตามการรับรู้ของพยาบาลรวมถึงนักศึกษาพยาบาล 3) การรับรู้ของพยาบาล ว่าสังคมรับรู้เกี่ยวกับวิชาชีพพยาบาล และ 4) ภาพลักษณ์พยาบาลในสื่อต่างๆ

ภาพลักษณ์ของพยาบาลมีการเปลี่ยนแปลงจากยุคสมัยร้อยปีก่อนที่ประเทศไทยยอมรับมกุลสตรีไทย อายุน้อย ให้เป็นผู้ช่วยแพทย์ในสถานบริการเช่น โรงพยาบาลเป็นต้น ตามพระราชประวัติของพระศรีสวรินทราบรมราช ชนนี้ แสดงว่าพระองค์ท่านรับการอบรมเป็นพยาบาลที่ โรงเรียนแพทย์ผดุงครรภ์และหญิงพยาบาลของ โรงพยาบาลศิริราช เมื่อพ.ศ. 2456 ขณะมีอายุเกือบ 13 ปี⁷ ปัจจุบันวิชาชีพพยาบาลมีการพัฒนาก้าวหน้า พยาบาล วิชาชีพเป็นผู้มีการศึกษาพื้นฐานคือระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า มีองค์กรวิชาชีพเป็นผู้กำหนดกรอบหน้าที่ และ ความคุมมาตรฐานการประกอบวิชาชีพได้แก่สภาการพยาบาล ตามพระราชบัญญัติวิชาชีพพยาบาลและผดุงครรภ์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2528 และฉบับปรับปรุงเมื่อพ.ศ. 2540⁸ การพัฒนาด้านการศึกษาพยาบาลมีความก้าวหน้าอย่าง ต่อเนื่อง มีการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี เป็นส่วนใหญ่ มีการศึกษาปริญญาโท และ ปริญญาเอก รวมทุก หลักระดานจำนวน 78 สถาบัน⁹ รวมทั้งปัจจุบันมีการจัดการศึกษาวุฒิปริญญาพยาบาลชั้นสูงเทียบเท่าปริญญาเอก โดยวิทยาลัยพยาบาลและผดุงครรภ์ชั้นสูงแห่งประเทศไทย⁹ ความก้าวหน้าทางการศึกษาและการพัฒนาบทบาท ปฏิบัติการพยาบาลชั้นสูง จำนวน 9 สาขา จึงน่าจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของภาพลักษณ์ของพยาบาลวิชาชีพใน

ปัจจุบัน เห็นได้จากผลการศึกษาคณะของพยาบาลปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง พบว่าการดูแลสามารถเพิ่มลดภาวะแทรกซ้อน เพิ่มคุณภาพชีวิตและความพึงพอใจของผู้รับบริการได้¹⁰⁻¹¹ ทั้งนี้การรับรู้ของสังคมต่อภาพลักษณ์ของพยาบาลขึ้นกับสภาพแวดล้อมในสังคม จากสื่อต่างๆ ทั้งสื่อดิจิทัล สื่อสิ่งพิมพ์ และจากการรับรู้ของประชาชน ผู้รับบริการ ผู้ให้บริการ ผู้มีอำนาจตัดสินใจในระบบบริการสุขภาพ และตัวพยาบาลเอง¹²⁻²²

กล่าวได้ว่าภาพลักษณ์พยาบาล เป็นภาพของพยาบาลที่เกิดขึ้นในใจของบุคคล ที่เกิดขึ้นตามการรับรู้ผ่านประสบการณ์โดยตรงหรือโดยอ้อมก็ได้ สะท้อนคุณลักษณะต่าง ๆ ของพยาบาล ด้านการปฏิบัติงาน การแสดงออก และผลงานที่พยาบาลได้กระทำ อาจเป็นประสบการณ์ที่ตนเองประสบเมื่อมีการเจ็บป่วยในครอบครัวหรือตนเองป่วย หรือจากคำบอกเล่าของผู้อื่น หรือการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสื่อมวลชน ทั้งทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และสื่ออื่นๆ เช่น นวนิยาย เป็นต้น¹⁷ นอกจากนี้ข่าวหนังสือพิมพ์ พบว่าสื่อบันเทิงเช่นภาพยนตร์ ละคร สามารถสะท้อนภาพลักษณ์ของพยาบาลเช่นกัน ภาพยนตร์และละครเป็นสื่อที่สามารถชี้นำค่านิยมในสังคม เพราะสามารถประกอบสร้างความจริงทางสังคม ผ่านแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อต่างๆ รวมไปถึงภาพลักษณ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่องราวที่นำเสนอ ทั้งนี้จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง ยังไม่พบงานวิจัยเกี่ยวกับภาพลักษณ์พยาบาลในสื่อของประเทศไทย ปัจจุบันมีการศึกษาเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของพยาบาลค่อนข้างจำกัด ส่วนใหญ่ในอดีตเน้นการรับรู้เชิงวิชาชีพของพยาบาลและนักศึกษาพยาบาล จึงควรมีการศึกษาประเด็นดังกล่าวและปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่ออธิบายสถานการณ์ การรับรู้ภาพลักษณ์ของพยาบาลในปัจจุบัน

คำถามการวิจัย

1. ภาพลักษณ์ของพยาบาลในสื่อต่างๆ ในรอบสิบปีที่ผ่านมาเป็นเช่นไร
2. ภาพลักษณ์ของพยาบาล มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรในรอบสิบปีที่ผ่านมา
3. ภาพลักษณ์ของพยาบาลตามการรับรู้ของสังคม ผู้ใช้บริการ บุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง
4. ปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องภาพลักษณ์ของพยาบาล

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อระบุภาพลักษณ์ของพยาบาลวิชาชีพ ที่ปรากฏผ่านสื่อที่เผยแพร่ในประเทศไทย ผ่าน 4 ช่องทางหลัก ได้แก่
  - 1.1 ภาพยนตร์
  - 1.2 ละครโทรทัศน์
  - 1.3 หนังสือพิมพ์
  - 1.4 สังคมออนไลน์
2. เพื่อระบุภาพลักษณ์ของพยาบาล ตามการรับรู้ของผู้อื่น และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่การรับรู้ของ :
  - 2.1 ประชาชนทั่วไป
  - 2.2 ผู้ใช้บริการสุขภาพ
  - 2.3 บุคลากรด้านสุขภาพและผู้ร่วมงาน

- 2.4 ผู้กำหนดนโยบาย
- 2.5 นักเรียนมัธยมปลาย (ผู้เลือกเรียนวิชาชีพพยาบาลในอนาคต)
3. เพื่อระบุภาพลักษณ์ของพยาบาล ตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาลและพยาบาลวิชาชีพ และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 3.1 นักศึกษาพยาบาล
  - 3.2 พยาบาลวิชาชีพ

วิธีดำเนินการวิจัย : Mix method

1. การศึกษาวิจัยเอกสาร สื่อต่างๆ (ภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และ สังกมออนไลน์) (Documentary and Media Research)
2. การศึกษาเชิงสำรวจ การทำโพล (Poll) เกี่ยวกับภาพลักษณ์ของพยาบาลจากประชาชนทั่วไป
3. การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น
  - การสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ประกอบการวิชาชีพสุขภาพ ผู้บริหาร/ผู้กำหนดนโยบายระดับองค์กร/ระดับประเทศ
  - การสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group Interview) กับผู้ใช้บริการทุกระดับ (ในชุมชน สถานบริการระดับ ปฐมภูมิ ทติยภูมิ ตติยภูมิ ระดับละ 4 กลุ่ม รวม 16 กลุ่ม)
4. การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ
  - การสร้างเครื่องมือสำรวจภาพลักษณ์พยาบาล
  - สำรวจโดยใช้แบบสอบถาม กับนักเรียนมัธยมปลาย และพยาบาลวิชาชีพที่ทำงาน 1-5 ปี 6-10 ปี และมากกว่า 10 ปี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นข้อมูลพื้นฐานในการประเมินภาพลักษณ์ทั้งด้านบวกและลบของวิชาชีพพยาบาล
2. สามารถนำผลวิจัยมาเป็นแนวทางในการวางแผนการพัฒนาภาพลักษณ์วิชาชีพพยาบาลในอนาคต

ผู้ใช้ประโยชน์ของผลการวิจัย

1. สมาคม/สภาวิชาชีพการพยาบาล สามารถออกแบบกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการเสริมสร้างภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลได้
2. สถาบันการศึกษาพยาบาล มีแนวทางพัฒนานักศึกษาเพื่อการเสริมสร้างภาพลักษณ์พยาบาลที่ดี
3. ผู้บริหารและผู้กำหนดนโยบายระดับองค์กรและระดับประเทศ สามารถระบุแนวทางป้องกันการละเมิด และการนำภาพลักษณ์ของพยาบาลไปใช้ประโยชน์ในทางไม่เหมาะสม
4. สถานบริการสุขภาพทุกระดับ สามารถเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของสังคม

ระยะเวลาดำเนินการ : 1 ปี

งบประมาณ : ไม่เกิน 550,000 บาท (ห้าแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

เอกสารอ้างอิง

1. วิจิตร ศรีสุพรรณ, กฤษดา แสงวดี. ข้อเสนอเชิงนโยบายในการแก้ปัญหาการขาดแคลนพยาบาลวิชาชีพในประเทศไทย. *วารสารสภาการพยาบาล*. 2555; 27(1): 5-22.
2. ศิริพร จิรวัดน์กุล, ประณีต ส่งวัฒนา, สมพร รุ่งเรืองกลกิจ, วารุณี ฟองแก้ว, วรณิ เดียวอิศเรศ, ศิริอร สิ้นธุ, นันทพันธ์ ชินล้ำประเสริฐ. ความสุขกับความวิตกกังวลในวิชาชีพของพยาบาลไทย. *วารสารสภาการพยาบาล*. 2555; 27(4) :26-42.
3. Donelan K, Buerhaus P, DesRoches C, Dittus R, Dutwin D. Public perceptions of nursing careers: the influence of the media and nursing shortages. *Nursing Economic*. 2008; 26 (3): 143-167.
4. มัณฑนา เหมชะญาติ รัชชนก สัทธวิเศษ ศุภกิจ เฉลิมกิตติชัย. การเปรียบเทียบความตั้งใจและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการเลือกศึกษาวิชาชีพการพยาบาลของนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการปีการศึกษา 2547 กับปีการศึกษา 2553. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า*. 2554; 2(2): 28-38.
5. ราชบัณฑิตสถาน. *พจนานุกรม ไทย-ไทย*. 2554. แหล่งที่มา: <http://dictionary.sanook.com/search/dict-th-th-royal-institute/%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%9E%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%A9%E0%B8%93%E0%B9%8C>. สืบค้นเมื่อ 21 พฤศจิกายน 2557.
6. Rezaei-Adaryani M, Salsali M, Mohammadi E. Nursing image: an evolutionary concept analysis. *Contemp Nurse*. 2012 ;43(1):81-89.
7. สมเด็จพระพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงสงขลานครินทร์, 2523. *แม่เล่าให้ฟัง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ซิลค์เวอร์ม.
8. สภาการพยาบาล. 2540. *พระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและผดุงครรภ์ พ.ศ. 2528 และที่แก้ไขฉบับที่ 2 พ.ศ. 2540*. แหล่งที่มา www.tnc.or.th/parliament-1-list.html. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2557.
9. STTI Phi Omega at-Large Chapter. 2557. *เอกสารสรุปการประชุมวิชาการเรื่อง อนาคตการจัดการ การศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาพยาบาลศาสตร์ของประเทศไทย วันที่ 31 กรกฎาคม – 1 สิงหาคม 2557*. โรงแรมมิราเคิลแกรนด์ คอนเวนชั่น กรุงเทพมหานคร.
10. จิราภรณ์ สรรพวิรวงศ์ นิฤมล เผือกคง และ สมจิต หนูเจริญกุล. ผลลัพธ์ของผู้ปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงในการดูแลผู้ป่วยจิตเภท. *วารสารสภาการพยาบาล*. 2555; 29(2):17-35.

11. ขนิษฐา หาญประสิทธิ์คำ รัชณี นามจันทรา สมจิต หนูเจริญกุล ปิ่นหทัย ศุภเมธพร กนกพร นทีชนสมบัติ และประทุม สร้อยวงศ์. ผลลัพธ์ของผู้ปฏิบัติการพยาบาลชั้นสูงในการดูแลสตรีที่เป็นมะเร็งเต้านม. *วารสารสภาการพยาบาล*. 2555; 27(3): 42-56.
12. ภัคกร ลิ่นคำ และบุญใจ ศรีสถิตนภกุล. ภาพลักษณ์พยาบาลวิชาชีพตามการรับรู้ของผู้ใช้บริการ กรุงเทพมหานคร. *วารสารพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. 2554; 23(3) :43-55
13. Kalisch P., Kalisch B. *The changing image of the nurse*. 1987. Menlo Park, Calif.: Addison-Wesley Pub. Co., Health Sciences Division.
14. Tzeng HM. Testing a conceptual model of the image of nursing in Taiwan. *International Journal of Nursing Studies*. 2006; 43(6): 755–765.
15. เรมวอล นันท์ศุภวัฒน์, อรอนงค์ วิชัยคำ. สมรรถนะภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาลในระดับบัณฑิตศึกษา. *พยาบาลสาร*. 2551; 35(2) : 48-58
16. โสรัตน์ คณิงคิต ภาพลักษณ์พยาบาลวิชาชีพตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาล. 2542. ปรินญาณิพนธ์ เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
17. พูนพิลาส โรจนสุพจน์. ภาพลักษณ์พยาบาลของสาธารณสุขชน. 2541. ปรินญาณิพนธ์เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
18. สิริยา สัมมาวาจ. ภาพลักษณ์พยาบาลตามความคิดเห็นของผู้ป่วยที่รับไว้รักษาในโรงพยาบาล. *รามาศิบัติพยาบาลสาร*. 2542; 5(2): 113-125.
19. ศิริพร จิรวัดเนกุล นันทพันธ์ ชินล้ำประเสริฐ ประณีต ส่งวัฒนา วรณิ เดียวอิสเรศ วารุณี ฟองแก้ว และสมพร รุ่งเรืองกลกิจ. วิชาชีพการพยาบาล: ความหมายเชิงเพศภาวะ. *วารสารสภาการพยาบาล*. 2554; 26(2): 26-41.
20. สุมาลี โชติยะ. ภาพลักษณ์ตนเองเชิงวิชาชีพตามการรับรู้ของพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลสังกัดกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร. 2552. ปรินญาณิพนธ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
21. ฌัททวิ ศิริรัตน์ วิมล อ่อนเส็ง ภาพลักษณ์พยาบาลเชิงวิชาชีพตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาลในสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข. *วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ*. 2555; 6(2): 38-46.
22. แงใจ เอมะรักษ์. ภาพลักษณ์พยาบาลวิชาชีพในศตวรรษที่ 21. 2551. ปรินญาณิพนธ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.